

JANUSZ MAJDA

DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI WSPÓLNEJ W LATACH 1989-2008 JAKO WYRAZ DIALOGU MIĘDZY PAŃSTWEM A KOŚCIOŁEM W ŚWIETLE WYBRANYCH ZAGADNIENI¹

WPROWADZENIE

Po przełomie politycznym 1989 r. w odniesieniu do poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych dokonano unormowań wzajemnych stosunków, uchwalając stosowne ustawy. 17 maja 1989 r. Sejm PRL uchwalił ustawę o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej² wraz z dwiema innymi ustawami: o gwarancjach wolności sumienia i wyznania³ oraz o ubezpieczeniu społecznym duchownych⁴. Na mocy art. 4 wspomnianej ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego ustawowe umocowanie otrzymała Komisja Wspólna przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski⁵ (dalej: Komisja Wspólna), której zadaniem jest utrzymywanie stałych kontaktów między Rządem i Episkopatem, rozpatrywanie problemów związanych z rozwojem stosunków między państwem i Kościołem oraz spraw interpretacji niniejszej ustawy i jej wykonywania.

Prawie dokładnie rok później, bo 18 maja 1990 r., odbyło się pierwsze pod rządami nowej ustawy, w zmienionej sytuacji społecz-

---

¹ Temat został opracowany głównie na podstawie materiałów archiwalnych znajdujących się w Archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski (dalej: SEP).

² DzU z 1989 r., nr 29, poz. 154 z późn. zm.

³ DzU z 1989 r., nr 29, poz. 155 z późn. zm.

⁴ DzU z 1989 r., nr 29, poz. 156 z późn. zm.

⁵ Komisja Mieszana (a od 1956 r. – Komisja Wspólna) została utworzona w 1949 r. i była forum dialogu między Rządem PRL a Episkopatem Polski.

no-politycznej (po przełomowych wyborach 4 czerwca 1989 r.), posiedzenie Komisji Wspólnej. O nowej sytuacji świadczy choćby wypowiedź ministra Jacka Ambroziaka, Szefa Urzędu Rady Ministrów, Współprzewodniczącego Komisji Wspólnej, który rozpoczynając posiedzenie, przyznał, że dawniej Komisja Wspólna miała zawsze charakter partyjny, jej główni przedstawiciele byli członkami partii. Obecnie zaś „dobraliśmy skład Komisji na podstawie rzeczywistych potrzeb”⁶. Tak więc od tego czasu przedstawicielom Rządu i Episkopatu przyszło spotykać się w nowej rzeczywistości, która pojawiła się w Polsce z chwilą podpisania wspomnianych wyżej tzw. ustaw majowych oraz przemian politycznych roku 1989.

Prace Komisji Wspólnej, w okresie 1989 – 2008, podzielić można na kilka etapów, w zależności od opcji politycznej sprawującej władzę. Pierwszy z nich, za rządów T. Mazowieckiego i H. Suchockiej, był etapem otwartym i partnerskim. Radykalnie odmienny okres w pracy Komisji Wspólnej nastąpił po jesiennych wyborach 1993 r., kiedy do rządów powrócili postkomuniści. Wówczas nastąpiło „zamrożenie” wzajemnych stosunków, spotkania odbywały się regularnie, ale kończyły się zazwyczaj protokołem rozbieżności. W okresie rządów AWS (1997-2001) stosunki państwo–Kościół można określić jako twórcze i poprawne. Podczas kolejnych rządów lewicy (2001-2005) wzajemne stosunki, mimo różnic w wielu kwestiach, układały się w miarę harmonijnie. Znaczne osłabienie prac Komisji Wspólnej nastąpiło za rządów koalicji PiS – Samoobrona – LPR, kiedy to doszło tylko do jednego spotkania 29 marca 2006 r. Za rządów obecnej koalicji PO – PSL odbyło się spotkanie Komisji Wspólnej 13 lutego 2008 r., na którym strona rządowa wyraziła zamiar spotkań cyklicznych dwa razy w roku, twierdząc, że „Rząd będzie dobrym partnerem do dobrej dyskusji”⁷.

W okresie od 1989 r. do 2008 r., Komisja Wspólna spotykała się 32 razy, a mianowicie: po 4 razy w: 1990 r. i 1995 r.; po 2 razy w: 1991 r., 1992 r., 1994 r., 1996 r., 2000 r., 2003 r. i 2004 r.; w 1993 r. – 3 razy; tylko

⁶ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 18 maja 1990 r., SEP – 03050-B1(1), Tezka nr 3.4.1-14(1-6), s. 1-2.

⁷ M. Przeciszewski, *Państwo – Kościół w Polsce: zarys wzajemnych relacji po 1989 r.*, „Wiadomości KAI”, 2008, nr 8, s. 30.

jeden raz posiedzenie odbyło się w: 1997 r., 1998 r., 1999 r., 2001 r., 2002 r., 2006 r. i jak dotąd raz w 2008 r.; ani raz nie doszło do spotkania w 1989 r. i 2007 r. Wśród wielu tematów poruszanych na forum Komisji Wspólnej w latach 1989-2008 znalazły się: powrót katechezy do szkół, sprawy oświaty i wychowania, współpraca w dziedzinie pomocy społecznej i charytatywnej, wolontariat, zapobieganie bezrobociu, zwrot zabranych nieruchomości Kościołowi i prowadzenie spraw przed Komisją Majątkową, funkcjonowanie Funduszu Kościelnego, ubezpieczenia duchownych, sprawy dotyczące podatku, darowizn i opłat celnych, duszpasterstwo wojskowe i utworzenie ordynariatu polowego, pielgrzymki papieskie, reformy społeczne i administracyjne, sprawy dotyczące rodziny i ochrony życia, ratyfikacja Konkordatu, Konstytucja RP, integracja Polski z NATO i Unią Europejską, sprawa powodzi w 1997 r., służba wojskowa alumnów, utrzymanie i bezpieczeństwo obiektów sakralnych, kryzys postaw patriotycznych i upadek autorytetów, *in vitro*, autonomia cmentarzy wyznaniowych czy przywrócenie święta Trzech Króli jako dnia ustawowo wolnego od pracy.

Ze względu na charakter niniejszego opracowania, bardziej szczegółowo zajmiemy się zagadnieniami, które najczęściej pojawiały się na forum Komisji Wspólnej w interesującym nas okresie, a mianowicie sprawą katechezy w szkole i majątku kościelnego.

1. RELIGIA W SZKOLE

Z zagadnieniem powrotu nauki religii do szkół wiązą się nieodłącznie sprawy wynagradzania katechetów oraz uwzględniania oceny z religii w średniej ocen na świadectwie. W związku z tym tematy te znalazły się wśród najważniejszych zagadnień omawianych na posiedzeniach Komisji Wspólnej w interesującym nas okresie.

1.1. POWRÓT NAUKI RELIGII DO SZKÓŁ

W maju 1990 r. jednym z zasadniczych tematów posiedzenia Komisji Wspólnej były sprawy dotyczące szkolnictwa i religii. Obie stro-

ny zwróciły wówczas uwagę na potrzebę współdziałania przy rozwiązywaniu problemów prawnych i technicznych związanych ze zmianą ustawy o edukacji narodowej. W związku z powrotem nauczania religii do szkół⁸ zadeklarowano wzajemną pomoc przy pełniejszym wykorzystaniu budynków szkolnych i katechetycznych⁹. Dyskusję na ten temat kontynuowano 27 czerwca 1990 r., zajmując się problemem miejsca nauki religii w systemie oświaty. Przyznano, że katechizacja dzieci i młodzieży niesie podstawowe wartości etyczne i moralne w procesie wychowania, dlatego niezbędnym jest, by państwowe placówki oświatowe zapewniły możliwość nauki religii wszystkim uczniom, których rodzice wyrażą takie życzenie, gwarantując jednocześnie wolność sumienia i wyznania¹⁰.

Powrót nauczania religii do szkół państwowych był również tematem posiedzenia Komisji Wspólnej w sierpniu 1990 r.¹¹ Wyrażono wówczas aprobatę dla instrukcji z 3 sierpnia 1990 r. dotyczącej powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91¹², wypracowanej przez powołaną podkomisję i wydanej przez Ministra Edukacji Narodowej. Instrukcja określała znaczenie religii w systemie edukacji i podkreślała prawa rodziców, uzależniając nauczanie religii od ich woli, przy czym nie oznaczało to, że religia staje się przedmiotem obowiązkowym. Członkowie Komisji zaapelowali, by młodzież,

---

⁸ *Ustawa z 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania* wprowadziła zasadę świeckości szkoły i innych placówek oświatowo-wychowawczych; było to jednoznaczne z usunięciem religii ze szkół. Zob. M. Kosek, *Relacje Episkopat – Rząd w optyce wybranych problemów podejmowanych na forum Komisji Wspólnej w latach 1956-1967*, w: *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej*, red. A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon, Lublin 2005, s. 107.

⁹ Komunikat z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 18 maja 1990 r., Załącznik nr 1 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 18 maja 1990 r., s. 1.

¹⁰ Komunikat z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 27 czerwca 1990 r., Załącznik nr 2 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 27 czerwca 1990 r., SEP – 03050-B1(2), Teczka nr 3.4.1-14(1-6).

¹¹ Zob. Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 20 sierpnia 1990 r., SEP – 03050-B1(3), Teczka nr 3.4.1-14(1-6).

¹² Zob. Instrukcja dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91, Załącznik nr 2 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 grudnia 1990 r., SEP – 03050-B1(4), Teczka nr 3.4.1-14(1-6).

rodzice, dyrektorzy szkół, nauczyciele i katecheci w duchu instrukcji kształtowali atmosferę tolerancji i poszanowania ludzi o odmiennych przekonaniach¹³. Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył instrukcję MEN z 3 sierpnia 1990 r. do Trybunału Konstytucyjnego, jako niezgodną z art. 2 ustawy z 15 lipca 1961 o rozwoju systemu oświaty i wychowania¹⁴, który stwierdzał, że szkoły i inne placówki oświatowo-wychowawcze są instytucjami świeckimi i że całokształt nauczania i wychowania w tych instytucjach ma charakter świecki. Ponadto RPO twierdził, że instrukcja z 3 sierpnia 1990 r. jest niezgodna także z art. 18 i 19 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła katolickiego. W tej sytuacji Trybunał Konstytucyjny, działając na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła katolickiego, wystąpił do Komisji Wspólnej z prośbą o interpretację art. 18 i 19 ww. ustawy. Interpretację art. 18 i 19 zajęto się na posiedzeniu Komisji Wspólnej w grudniu 1990 r.¹⁵ Przyjęto wówczas dosłowne rozumienie art. 18, a mianowicie, że państwo, uznając prawo Kościoła do nauczania religii oraz religijnego wychowania dzieci i młodzieży, pozostawia władzy kościelnej swobodę kształtowania programów nauczania. Ponadto potwierdzono, że art. 19 umożliwi nauczanie religii nie tylko w punktach katechetycznych, ale również w innych pomieszczeniach za zgodą ich dysponenta, przy czym uprawnionym do udostępnienia pomieszczeń w szkołach państwowych był Minister Edukacji Narodowej, który taką zgodę wyraził już we wspomnianej instrukcji z 3 sierpnia 1990 r.¹⁶ Trybunał Konstytucyjny podzielił wyżej cytowany pogląd Komisji Wspólnej i stwierdził, że nie zachodzi sprzeczność, o której wnosił Rzecznik¹⁷.

---

¹³ Komunikat z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 20 sierpnia 1990 r., Załącznik nr 1 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 20 sierpnia 1990 r.

¹⁴ DzU z 1961 r., nr 32, poz. 160.

¹⁵ Zob. Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 grudnia 1990 r.

¹⁶ Załącznik nr 8 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 grudnia 1990 r.

¹⁷ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 30 stycznia 1991 r., K. 11/90, OTK ZU z 1991 r., poz. 2.

Pierwsze problemy pojawiły się na płaszczyźnie finansowej, gdy Komisja Budżetu nie przyznała Ministerstwu Edukacji Narodowej dodatkowych pieniędzy na katechezę w szkołach¹⁸. W systemie oświaty wprowadzono program oszczędnościowy, tj. odciążenia uczniów i szkół poprzez zmniejszenie liczby nadgodzin, dlatego niemożliwe stało się zwiększenie liczby godzin nauki religii. Minister K. Żabiński zajął jednak stanowisko, by instrukcji MEN do kuratorów z 6 czerwca 1991 r.¹⁹ nie traktować rygorystycznie i by tam, gdzie to możliwe, nadal kontynuować naukę religii w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych²⁰. Nadal jednak uczniowie nie mieli obowiązku uczęszczać ani na religię, ani na etykę i nie miało to wpływu na ich ogólną ocenę i dopuszczenie do następnej klasy²¹.

19 sierpnia 1992 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył do Trybunału Konstytucyjnego § 7 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych²² jako sprzeczny z art. 18 ust. 3 ustawy o stosunku państwa do Kościoła. Komisja Wspólna na posiedzeniu październikowym 1992 r. w odpowiedzi na pismo Trybunału Konstytucyjnego dokonała interpretacji art. 18 ust. 3 ustawy o stosunku państwa do Kościoła²³, stwierdzając, że wyżej wspomniana sprzeczność nie zachodzi²⁴.

---

¹⁸ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 16 lutego 1991 r., SEP – 03050-B1(5), Teczka nr 3.4.1-14(1-6), s. 4.

¹⁹ Zob. Instrukcja do kuratorów z 6 czerwca 1991 r., Załącznik nr 2 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 10 czerwca 1991 r., SEP – 03050-B1(6), Teczka nr 3.4.1-14(1-6).

²⁰ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 10 czerwca 1991 r., s. 3-4.

²¹ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 10 września 1992 r., SEP – 03050-B1(8), Teczka nr 3.4.1-14(7-22), s. 5.

²² DzU z 1992 r., nr 36, poz. 155, z późn. zm.

²³ Zob. Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 15 października 1992 r., SEP – 03050-B1(10), Teczka nr 3.4.1-14(7-22).

²⁴ Szerzej na ten temat zobacz Stanowisko Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu i Episkopatu Polski, Załącznik nr 1 do Protokołu z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 15 października 1992 r. Warto dodać, że jeden z ministrów złożył wówczas swoje votum separatum w stosunku do przyjętego Stanowiska Komisji Wspólnej.

W ten sposób po 30. latach katechizacji w salkach parafialnych i domach prywatnych nauka religii powróciła do szkół państwowych i znalazła swoje miejsce w siatce godzin lekcyjnych.

1.2. WYNAGRADZANIE DUCHOWNYCH – KATECHETÓW

Wraz z powrotem nauczania religii do szkół w 1991 r. pojawił się problem wynagradzania katechetów. Trudna sytuacja budżetowa kraju sprawiła, że na mocy porozumienia z marca 1992 r. między Episkopatem Polski i Ministerstwem Edukacji Narodowej²⁵, księża i diakoni w roku szkolnym 1991/1992 i 1992/1993 nie pobierali wynagrodzenia za katechezę. Okres ten Konferencja Episkopatu Polski zgodziła się wydłużyć do końca 1994 r.²⁶ Stało się to pretekstem do tego, by duchownym – katechetom w ogóle nie płacić i uznać to za stan normalny, tymczasem zrzeczenie się wynagrodzenia było niezgodne z prawem pracy. Tym bardziej że państwo płaciło katechetom prawosławnym i protestanckim, nawet jeśli uczyli poza szkołą. W sytuacji kiedy równocześnie księżom podniesiono znaczny podatek, było to odbierane jako przejaw jawnej dyskryminacji²⁷.

Ponieważ były znaczne rozbieżności co do ilości potrzebnych w szkole etatów dla katechetów, a w związku z tym co do skali obciążenia budżetu, powołano dwustronną komisję kościelno-ministerialną do oszacowania wynagrodzenia katechetów oraz poszukiwania zadowalających obie strony rozwiązań. Na spotkaniu w styczniu 1995 r. strona kościelna wyraziła obawy, czy problem wynagradzania duchownych za katechezę nie jest problemem ideologicznym w sytuacji, gdy katecheci nadal nieodpłatnie pracują w szkole, a z pracą wiąże się wynagrodzenie, które jest obowiązkiem państwa. W związku z brakiem porozumienia ustalono, że sprawa wynagradzania za kate-

²⁵ Zob. Porozumienie z 12 marca 1992 r. pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski i Ministerstwem Edukacji Narodowej, SEP – 10.2.1-24(B6).

²⁶ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 7 grudnia 1994 r., SEP – 03050-B1(22), Teczka nr 3.4.1-14(7-22), s. 8.

²⁷ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 5 stycznia 1994 r., SEP – 03050-B1(18), Teczka nr 3.4.1-14(7-22), s. 9-10.

chezę będzie w dalszym ciągu przedmiotem rozmów między stroną kościelną a MEN i będzie podejmowana na kolejnych spotkaniach Komisji Wspólnej²⁸. Dopiero 29 maja 1996 r. na posiedzeniu Komisji Wspólnej wicepremier M. Pietrewicz stwierdził, że obecny stan prawny wynikający z nowelizacji kodeksu pracy daje podstawy pozytywnego rozstrzygnięcia problemu wynagradzania księży – katechetów. Rząd uznał za możliwe rozpoczęcie wypłat pensji dopiero od 1 września 1997 r., na co ostatecznie przedstawiciele Episkopatu wyrazili zgodę i w ten sposób po 6 latach rozwiązano kwestię płacenia duchownym za naukę religii²⁹.

1.3. WLICZANIE OCENY Z RELIGII DO ŚREDNIEJ NA ŚWIADECTWIE

Powrót katechezy do szkoły wymagał uregulowania kolejnej sprawy, jaką było wliczanie oceny z religii do średniej na świadectwie. Warto wspomnieć, że umieszczanie oceny z religii na świadectwie regulował już § 9 rozporządzenia MEN z 14 kwietnia 1992 r., który stanowił, że „ocena z religii lub etyki umieszczana jest na świadectwie szkolnym bezpośrednio po ocenie ze sprawowania”³⁰, przy czym przedmioty te nie były dla uczniów obowiązkowymi. Do uregulowania pozostała więc kwestia wliczania oceny z religii do średniej ocen na świadectwie szkolnym. Możliwość taką dał Departament Kształcenia i Wychowania MEN w dniu 20 czerwca 2000 r., wyrażając stano-

---

²⁸ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 4 stycznia 1995 r., SEP – 03050-B1(29), Teczka nr 3.4.1-14(23-54), s. 1-6. Temat wynagrodzenia duchownych za katechezę w szkole pojawiał się sporadycznie jeszcze trzykrotnie na posiedzeniach Komisji Wspólnej (10 maja i 22 września 1995 r. oraz 27 marca 1996 r.), nie przynosząc jednak oczekiwanych efektów.

²⁹ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 maja 1996 r., SEP – 03050-B1(54), Teczka nr 3.4.1-14(23-54), s. 1-2.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych, DzU z 1992 r., nr 36, poz. 155, z późn. zm. Rozporządzenie to zostało zmodyfikowane przez rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania lekcji religii w szkołach publicznych, DzU z 1999 r., nr 67, poz. 753.

wisko³¹, że wliczanie oceny z religii do średniej ocen może być rozstrzygnięte przez samą szkołę w ramach przyjętego przez nią wewnętrzzszkolnego systemu oceniania zapisanego w statucie szkoły³².

Minister Edukacji K. Łybacka w roku 2002 zdecydowała, że oceny z przedmiotów nadobowiązkowych, w tym także z religii, nie mogą się liczyć do średniej, mimo że wcześniej decydowały o tym same szkoły. W związku z tym, na posiedzeniu Komisji Wspólnej w styczniu 2003 r., strona kościelna wyraziła swe zaniepokojenie, uważając, że taka sytuacja deprecjonuje religię jako przedmiot nauczania i rodzi wśród uczniów, uczęszczających na lekcje religii, poczucie niesprawiedliwości. W związku z tym przedstawiciele Episkopatu postulowali powrót do rozwiązania stosowanego już wcześniej, a mianowicie pozostawienie rozstrzygnięcia w sprawie wliczania oceny z religii do średniej w kompetencji rady pedagogicznej szkoły. Strona rządowa stała na stanowisku, że uwzględniania oceny z religii w średniej na świadectwie nie reguluje ani Konkordat, ani umowy dwustronne. Brak oceny z religii w średniej jest następstwem podziału przedmiotów na obowiązkowe i nadobowiązkowe, a religia należała do grupy drugiej. Ponadto przedstawiciel MEN podkreślił konieczność głębokich zmian w ocenie uczniów i przeprowadzaniu egzaminów końcowych, szczególnie egzaminu maturalnego, co miało mieć też zdaniem ministerstwa wpływ na dyskutowany problem. W wyniku dyskusji strony podjęły decyzję o powołaniu zespołu do szczegółowego przedyskutowania zagadnienia i wypracowania wspólnego stanowiska³³.

Temat kontynuowano na posiedzeniu Komisji Wspólnej w listopadzie 2004 r., gdzie strona rządowa podtrzymała swe stanowisko, że ocena z religii nie jest wliczana do średniej na świadectwie, ponieważ jest przedmiotem nadobowiązkowym, przy czym zaznaczono, że byłoby to możliwe, ale wymaga to zmiany obowiązującego prawa.

³¹ Takie też stanowisko DKiW MEN zostało przekazane kuratorom oświaty.

³² Ministerstwo Edukacji Narodowej, DKW-4036-17/2000/GP.

³³ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 20 stycznia 2003 r., SEP – 9.4.1.1-2(C34), Tezka nr 9.4.1.1-2, s. 6. Problem wliczania oceny z religii do średniej na świadectwie był też sygnalizowany przez stronę kościelną na posiedzeniu Komisji Wspólnej 14 listopada 2003 r.

W konsekwencji ustalono, że do końca roku szkolnego MENiS we współpracy z Komisją Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski wypracuje konkretną propozycję legislacyjną, uwzględniającą ocenę z religii w średniej³⁴.

Sprawa wliczania oceny z religii do średniej ocen na świadectwie wróciła na Komisji Wspólnej 29 marca 2006 r. Ówczesny stan prawny był taki, że uczeń miał wybór między trzema możliwościami: religia, etyka lub nieuczęszczanie na żaden z tych przedmiotów; to sprawiało, że część uczniów wybierała trzecią możliwość. Biskup K. Nycz wskazał, że najlepszym rozwiązaniem tej kwestii byłoby przywrócenie alternatywy: religia albo etyka. Wybór należałby do rodziców i uczniów, a wybrany przedmiot byłby obowiązkowym i wtedy mógłby być wliczany do średniej, przy czym ocena nie miałaby wpływu na promocję do następnej klasy. Głos w tej sprawie zabrał Minister M. Seweryński, który zauważył, że jest to możliwe do uwzględnienia z tym, że potrzebna jest taka zmiana stanu prawnego, aby była wyraźnie dopuszczana taka alternatywa³⁵.

Na zmianę stanu prawnego przyszło czekać aż do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 13 lipca 2007 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych³⁶, w którym w § 1 pkt 1 określono, że średnia ocen wystawiana jest z przedmiotów obowiązkowych, dodatkowych oraz z religii lub etyki.

Trzeba w tym miejscu wspomnieć, że obecnie (luty 2008 rok) sprawa wliczania oceny z religii do średniej ocen jest – na wniosek LiD-u – na wokandzie Trybunału Konstytucyjnego i czeka na swe rozpatrzenie. W związku z tym strona kościelna na ostatnim posiedzeniu Komisji Wspólnej 13 lutego 2008 r. postulowała, by w razie

³⁴ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 17 listopada 2004 r., SEP – 9.4.1.1-2(C56), Teczka nr 9.4.1.1-2, s. 4-5.

³⁵ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 marca 2006 r., SEP – 9.4.1.1-2(C66), Teczka nr 9.4.1.1-2, s. 4-6. Warto tu wspomnieć, że na tym posiedzeniu, obok wliczania oceny z religii do średniej ocen na świadectwie szkolnym, pojawiła się też kwestia zdawania egzaminu z religii na maturze.

³⁶ DzU z 2007 r., nr 130, poz. 906.

stwierdzenia przez Trybunał braku sprzeczności rozporządzenia Ministra Edukacji z Konstytucją, utrzymany został w mocy obecny stan prawny, który pozwala wliczać ocenę z religii do średniej. Ponadto przedstawiciele Episkopatu ponownie podnieśli sprawę egzaminu dojrzałości z religii, zaznaczając, że trwają zaawansowane prace nad wprowadzeniem matury z religii. Na poziomie merytorycznym opracowano już standardy maturalne dla religii katolickiej, a w dwóch diecezjach rozpoczęto program pilotażowy mający na celu wdrożenie egzaminu. Jeśli chodzi o rozwiązania prawne, w prace włączyły się też inne związki wyznaniowe, które organizują nauczanie religii w szkole. Strona rządu stwierdziła, że jest otwarta na współpracę i dyskusję ekspercką, zwłaszcza w perspektywie przygotowywania reformy systemu edukacji.

2. REGULACJA SPRAW MAJĄTKOWYCH KOŚCIOŁA

Wśród tematów podejmowanych na forum Komisji Wspólnej, dotyczących spraw majątkowych i ekonomicznych Kościoła, na szczególną uwagę zasługują prace Komisji Majątkowej, funkcjonowanie Funduszu Kościelnego czy też przekształcanie wieczystej dzierżawy nieruchomości.

2.1. DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI MAJĄTKOWEJ

W nowej sytuacji po 1989 r. konieczne było dokonanie zmian we wzajemnych relacjach państwo – Kościół; dotyczyło to również spraw majątkowych. W tym celu ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w RP w art. 62 powołała Komisję Majątkową, zajmującą się roszczeniami osób prawnych Kościoła katolickiego, którym został zabrany majątek z naruszeniem prawa ustanowionego przez władzę komunistyczną. Tak więc ustawa ta nie kwestionuje skutków komunistycznych reform ustrojowych, na mocy których odebrano Kościołowi niemal wszystko, co posiadał. Stworzyła tylko wąską możliwość rewindykacji tych dóbr,

które zagarnięte zostały Kościołowi wbrew prawu obowiązującemu w PRL³⁷.

Na posiedzeniu Komisji Wspólnej w maju 1990 r. strona rządowa uznała, że Kościół ma prawo do wszystkich nieruchomości, które zostały mu zabrane z naruszeniem prawa i nie podlega to żadnej dyskusji. W tej sytuacji Minister Edukacji Narodowej zwrócił się z prośbą, by w stosunku do instytucji oświatowych proces rewindykacji przebiegał stopniowo, tak by nie doprowadzić do natychmiastowego usunięcia dotychczasowych użytkowników, gdyż w przeciwnym razie, np. w Krakowie oświata w jednym momencie straci 3/4 lokali. Strona kościelna zaznaczyła, że odzyskiwaniem zabranych nieruchomości zajmować się będzie ustawowo w tym celu powołana dwustronna Komisja Majątkowa, która ma szczegółowo określone zasady procedowania³⁸, tak więc „postępowanie regulacyjne” będzie dokonywać się w „majestacie prawa i sprawiedliwości”³⁹.

Przyznać trzeba, że Biuro do Spraw Wyznań przygotowało projekt regulacji majątkowych dotyczących zrekompensowania Kościołowi strat poniesionych na dawnych ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej, ale proces legislacyjny posuwał się powoli, poza tym pojawiała się konieczność nowelizacji ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego z 1989 r.⁴⁰ Projekt nowelizacji tej ustawy przedstawiono i zaakceptowano na Komisji Wspólnej 10 czerwca 1991 r. i dotyczył głównie art. 60 ust. 1 pkt 5, art. 61 ust. 1 pkt 2 i 6a oraz art. 70a⁴¹. Sprawa wypłacania przez państwo odszkodowań za przejęte nieruchomości była podnoszona też na Komisji Wspólnej w marcu 1993 r. Jednak ówczesny budżet nie dawał takiej możliwości, poinformowano jednak, że przygotowywana jest ustawa o reprzy-

---

³⁷ M. Przciszewski, *Państwo – Kościół w Polsce: zarys wzajemnych relacji po 1989 r.*, s. 28.

³⁸ Art. 63 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w RP.

³⁹ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 18 maja 1990 r., s. 17-26.

⁴⁰ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 16 lutego 1991 r., s. 3.

⁴¹ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 10 czerwca 1991 r., s. 1-2. Po krótkiej dyskusji i wyjaśnieniu wątpliwości strona kościelna wyraziła zgodę na nadanie biegu prawnego projektowi nowelizacji tej ustawy.

watytacji, która miała przewidywać pewne wynagrodzenie. Na propozycję, by państwo płaciło przynajmniej czynsz, okazało się, że to też nie jest możliwe, bo nie było uregulowanych praw własności⁴².

W związku z pracami Komisji Majątkowej wątpliwości interpretacyjnych przysporzył art. 63 ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego, dotyczący zasad ustalania odszkodowań za przejęte mienie kościelnych osób prawnych w „postępowaniach regulacyjnych”. Wykładni art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3 dostarczył protokół ustaleń Komisji Wspólnej w sprawie zasad ustalania odszkodowań za przejęte mienie Kościoła, który został podpisany 22 czerwca 2001 r. Przyjęto wówczas, że podstawą ustalania odszkodowań, w tym także w formie nieruchomości zamiennej, powinna być wartość nieruchomości przejętej określona według stanu jej zagospodarowania na dzień utraty praw oraz według cen na dzień orzekania o odszkodowaniu⁴³.

Innym problemem była postawa Agencji Nieruchomości Rolnej, która odmawiała wykonania decyzji Komisji Majątkowej, polegającej na przekazaniu podmiotom kościelnym, będącym stroną postępowania, tzw. mienia zamiennego, do czego ustawowo była zobowiązana. Strona rządowa potwierdziła wolę jak najszybszego zakończenia postępowań toczących się przed Komisją Majątkową, dlatego powołano dwustronną grupę roboczą do wypracowania wspólnego stanowiska, które umożliwiłoby szybkie zakończenie toczących się postępowań i zamknięcie prac Komisji⁴⁴.

Na posiedzeniu Komisji Wspólnej w marcu 2006 r. strona kościelna zgłosiła kolejne sprawy, a mianowicie wystąpiła o ustalenie wiążącego stanowiska Rządu RP i Episkopatu dla potrzeb orzeczniczych Komisji Majątkowej w przedmiocie prawidłowo zgłoszonych roszczeń kościelnych osób prawnych z terenu tzw. Ziem Odzyska-

⁴² Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 22 marca 1993 r., SEP – 03050-B1(11), Teczka nr 3.4.1-14(7-22), s. 11. (rękopis)

⁴³ Szerzej zobacz Protokół ustaleń Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski w sprawie zasad ustalania odszkodowań za przejęte mienie Kościoła z 22 czerwca 2001 r., Załącznik nr 2, SEP – 9.4.1.1-2(C16), Teczka nr 9.4.1.1-2.

⁴⁴ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 17 listopada 2004 r., s. 3-4.

nych. Chodziło tu o rozwiązanie problemu wynikającego z uchwały Sądu Najwyższego z 1959 r.⁴⁵, która odmawiając podmiotom kościelnym na Ziemiach Odzyskanych osobowości prawnej prawa publicznego, próbowała usankcjonować odebranie im majątku. Minister Ziobro uznał, że w wyniku wstępnej oceny można by uznać, że orzeczenie Sądu Najwyższego z 1959 r., w obecnym stanie prawnym, nie ma mocy wiążącej, może natomiast być wyłącznie punktem odniesienia dla innych sądów. Zazaczył jednak, że sprawa wymaga jeszcze dyskusji. Ponadto zwrócono się z prośbą o potwierdzenie istniejącego obowiązku zaspokajania roszczeń kościelnych osób prawnych w postaci mienia zamiennego, przez Agencje Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Minister Skarbu zapewnił, że po zapoznaniu się z materiałami oraz po rozmowach z Prezesem Agencji stanowisko w tej sprawie zostanie przedłożone stronie kościelnej. Wreszcie zwrócono się z prośbą o przywrócenie terminu składania wniosków do Komisji Majątkowej, przez kościelne osoby prawne, które nie zdążyły tego uczynić do końca grudnia 1992 r., z powodu trudności w kompletowaniu dokumentacji, chodziło o termin półroczny na zgłaszanie rzeczy zaległych. Premier L. Dorn wyjaśnił, że według niego taka możliwość istnieje, podobnie jak dwie pozostałe kwestie wymaga to jednak analizy i rozważania, ale zapewnił, że strona rządowa zapozna się z przedstawioną problematyką⁴⁶.

2.2. FUNKCJONOWANIE FUNDUSZU KOŚCIELNEGO

Na wstępie należy podkreślić, że o ile Komisja Majątkowa zajęła się regulacją spraw dotyczących bezprawnego zajęcia nieruchomości przez państwo kościelnym osobom prawnym, o tyle Fundusz Kościelny, ustanowiony przez ustawę z 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania go-

⁴⁵ Zob. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1959 r., 1 CO 42/59, OSN z 1960 r., t. II, poz. 33.

⁴⁶ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 marca 2006 r., s. 6-8.

spodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego⁴⁷, jest formą rekompensaty za majątek osób prawnych Kościoła katolickiego, zabrany zgodnie z obowiązującym po wojnie, ale niegodziwym prawem (np. dekrety PKWN, dekret o upaństwowieniu lasów, ustawa o dobrach martwej ręki). Przejmując majątek Kościoła, władze zobowiązały się stworzyć tzw. Fundusz Kościelny⁴⁸ i corocznie przekazywać określoną budżetem kwotę na potrzeby Kościołów zarejestrowanych w RP.

Sprawa Funduszu Kościelnego pojawiła się na posiedzeniu Komisji Wspólnej w marcu 1993 r. Strona kościelna podkreśliła, że przez całe lata (od lat 50.) Fundusz ten służył celom dywersyjnym. Poza tym nikt dokładnie nie wiedział, ile ziemi przejęto i jakie były z tego dochody. Przez prawie 40 lat Kościół nie otrzymał z Funduszu żadnych środków. Cele, które wyliczał art. 9 ust. 1 ustawy z 1950 r. o dobrach martwej ręki, z biegiem czasu stały się w pewnym stopniu nieaktualne, ale można je było rozszerzyć, co też zostało zrobione⁴⁹. Zwrócono się z pytaniem, czy Fundusz Kościelny istniejący w budżecie nie mógłby być powiększony i czy nie dałoby się obliczyć, jak go podzielić. Trzeba położyć kres wszelkim rewindykacjom, doprowadzić do tego, by z Funduszu korzystali ci, którym dobra zajęto, a przynajmniej by w podziale była jakaś proporcja. Minister Rokita przyznał, że istnieje problem systemowego zapewnienia środków utrzymania związków wyznaniowych, w tym Kościoła katolickiego. Stwierdził też, że nie istnieje żaden związek między zagarniętymi ziemiami a Funduszem Kościelnym, który jest czysto budżetowym funduszem, przeznaczonym na ZUS duchownych, kościelną działalność charytatywną, na odbudowę, remonty i konserwację obiektów sakralnych. To, czy uda się zwiększyć fundusz, zależy od budżetu. Abp Stroba zauważył, że państwo zabrało Kościołowi majątek i jeśli obecnie dochód z tego majątku nie istnieje, to nie jest to wina Koś-

⁴⁷ DzU z 1950 r., nr 9, poz. 87.

⁴⁸ Organizację, organa i tryb działania Funduszu Kościelnego określa statut stanowiący załącznik do uchwały nr 148 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 1991 r. w sprawie statutu Funduszu Kościelnego, MP z 1991 r., nr 39, poz. 279.

⁴⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego, DzU z 1990 r., nr 61, poz. 354.

cioła. Kończąc ten temat, strona rządowa wyraziła konieczność uregulowania statusu finansowego Kościoła wobec państwa⁵⁰.

Problem wrócił na Komisji Wspólnej w 1999 r. w związku z niepokojącymi sygnałami o braku pieniędzy w budżecie na Fundusz Kościelny. Przedstawiciele rządu zapewnili, że mimo faktycznych trudności finansowych wystarczy na opłacenie składek duchownych, mogą natomiast wystąpić trudności, jeśli chodzi o dotacje na remonty zabytków⁵¹. W 2000 r. Prezes Funduszu Kościelnego, T. Kamińska, poinformowała, że zabezpieczenie składek na ubezpieczenie zdrowotne i emerytalne duchownych jest zapewnione. Zgłosiła konieczność wyceny Funduszu, a w tym określenia składników majątkowych, które będą stanowiły podstawę wyceny. Ponadto stwierdziła, że byłoby dobrze, gdyby decyzje co do podziału III części Funduszu (działalność charytatywna, remonty zabytków) podejmowała specjalnie w tym celu powołana Rada Konsultacyjna⁵². Wystąpił też problem braku wpłat z Funduszu Kościelnego do ZUS składek na ubezpieczenie emerytalne i zdrowotne osób duchownych. Przedstawiciel MSWiA zapewnił jednak, że wpłaty były dokonywane, tylko nie są uwidocznione na kontach indywidualnych z powodu braku w ZUS uruchomienia elektronicznego systemu kont indywidualnych, stąd problem ten dotyczył wszystkich ubezpieczonych i, jak zapewniała Prezes ZUS, będzie rozwiązany wraz z uruchomieniem systemu elektronicznego w sierpniu 2001 r.⁵³

W związku z przyznawaniem dotacji z Funduszu Kościelnego wystąpił też problem selekcji wniosków, a mianowicie: czy nadal udzielać wielu dotacji na niskim poziomie, czy też zmniejszyć liczbę dotacji, a skoncentrować się na szczególnie ważnych inicjatywach i wspierać je większymi środkami. Premier L. Dorn podkreślił, że dla strony rządowej byłoby ułatwieniem, gdyby selekcja wniosków

⁵⁰ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 22 marca 1993 r., s. 8-9.

⁵¹ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 23 marca 1999 r., SEP – 3.4.1-3(20), Teczka nr 3.4.1, s. 3-4.

⁵² Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 28 lutego 2000 r., Załącznik nr 1, SEP – 9.4.1.1-2(C1), Teczka nr 9.4.1.1-2, s. 3.

⁵³ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 19 czerwca 2001 r., Załącznik nr 1, SEP – 9.4.1.1-2(C16), Teczka nr 9.4.1.1-2, s. 5.

była dokonywana już na różnych szczeblach zorganizowania strony kościelnej. Przedstawiciele Episkopatu poparli potrzebę wstępnej selekcji wniosków po stronie kościelnej już na poziomie diecezji. Ponadto przypomnieli, że przy rozpatrywaniu wniosków miał być obecny też przedstawiciel Kościoła, obecnie zaś zapis ten nie jest respektowany. Uznano za stosowne powołać dwustronny zespół, który wypracuje wspólne stanowisko w omawianych sprawach⁵⁴.

Reasumując trzeba stwierdzić, że obecne funkcjonowanie Funduszu Kościelnego, jak pokazuje czas, ma wiele mankamentów, choćby ze względów politycznych. Od czasu do czasu Fundusz jest narażony na ataki sił politycznych nieprzyjaznych Kościołowi, zwłaszcza nasila się to w okresie konstruowania budżetu, powodując, że finanse Kościoła są uzależnione od państwa i od układów politycznych.

2.3. PRZEKSZTAŁCANIE WIECZYSTEJ DZIERŻAWY NIERUCHOMOŚCI WE WŁASNOŚĆ

Zajmując się zagadnieniami dotyczącymi majątku Kościoła katolickiego, trzeba w tym miejscu wspomnieć o kwestiach dotyczących uregulowania prawa własności nieruchomości będących w wieczystym użytkowaniu Kościoła.

Możliwość nieodpłatnego przepisania dzierżawy wieczystej gruntów zajmowanych przez kościelne osoby prawne na własność z wpisem do księgi wieczystej stała się, na wniosek strony kościelnej, przedmiotem posiedzenia Komisji Wspólnej w grudniu 2000 r. Sprawę przekształcania formy użytkowania przez kościelne osoby prawne z wieczystej dzierżawy nieruchomości we własność na tzw. Ziemiach Odzyskanych przewidywała ustawa z 1971 r.⁵⁵, natomiast dla pozost-

⁵⁴ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 29 marca 2006 r., s. 11-12.

⁵⁵ Ustawa z 23 czerwca 1971 r. o przejściu na osoby prawne Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych, DzU z 1971 r., nr 16, poz. 156. Dalsza regulacja tego zagadnienia znajduje się w art. 70a Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w RP dodanym przez art. 1 pkt 5 ustawy

stałych ziem określała ustawa z 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła katolickiego. Mimo to niektórzy wojewodowie utrudniali przeprowadzenie tych procedur⁵⁶. Minister Kaczyński przyznał, że jeśli chodzi o sprawę na tzw. Ziemiach Odzyskanych można znaleźć rozwiązanie. Jeśli chodzi o pozostałe ziemie, stwierdził, że w świetle prawa, szczególnie po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 12 kwietnia 2000 r.⁵⁷, Skarb Państwa może przeprowadzić takie procedury przekształcenia własności wyłącznie przez sprzedaż po określonych cenach, gdyż w tym przypadku prawo jest precyzyjne i ściśle określa procedury. Ustalono, że strona kościelna przekaże wykaz miejsc, gdzie pojawiły się wspomniane trudności proceduralne, a poza tym omawiana sprawa zostanie doprecyzowana w grupie roboczej⁵⁸. Spotkanie robocze odbyło się w marcu 2001 r. i było poświęcone sprawie nieodpłatnego przepisania dzierżawy wieczystej gruntów zajmowanych przez kościelne osoby prawne na własność z wpisem do księgi wieczystej na Ziemiach Zachodnich. Ustalono, że rozwiązanie w tej sprawie zostanie przesłane przez stronę rządową do wojewodów, a przez stronę kościelną do zainteresowanych instytucji kościelnych. Ponadto strona rządowa zadeklarowała też zwolnienie Kościoła z opłat sądowych przy załatwianiu tego typu spraw, gdyż takie zwolnienia posiadały już inne Kościoły⁵⁹.

Minister Sprawiedliwości L. Kaczyński 12 kwietnia 2001 r. przedstawił stronie kościelnej opinię na temat kosztów przenoszenia z użytkowania wieczystego na własność nieruchomości. Po dokończeniu niezbędnych ekspertyz, minister zobowiązał się przedstawić propozycje nowych opłat dla Kościoła przy wpisach do ksiąg wieczystych,

---

z dnia 11 października 1991 r. (DzU z 1991 r., nr 107, poz. 459) o zmianie niniejszej ustawy.

⁵⁶ Jako przykład podano jedno ze zgrupowań zakonnych na terenie archidiecezji lubelskiej.

⁵⁷ Zob. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 kwietnia 2000 r., K. 8/98, OTK ZU z 2000 r., t. 3, poz. 87, DzU z 2000 r., nr 28, poz. 352.

⁵⁸ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 7 grudnia 2000 r., SEP – 9.4.1.1-2(C4), Teczka nr 9.4.1.1-2, s. 3.

⁵⁹ Notatka ze spotkania roboczego z Wicepremierem L. Komołowskim w dniu 8 marca 2001 r., SEP – 9.4.1.1-2(C13).

a po uzgodnieniu z przedstawicielami Episkopatu miał podjąć, w porozumieniu z Ministrem Finansów, inicjatywę legislacyjną nowelizacji przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych⁶⁰. Ustalono również, że zostanie przygotowany projekt wydawania przez wojewodów decyzji stwierdzających przejście na własność nieruchomości pozostających w użytkowaniu wieczystym Kościoła na Ziemiach Zachodnich. Ponadto minister Kaczyński podjął się przedstawić stronie kościelnej model postępowania duchownych przed urzędami państwowymi w sprawie przekształcania użytkowania wieczystego we własność⁶¹.

PODSUMOWANIE

Analiza interesującego nas zagadnienia pozwala stwierdzić, że w latach 1989 – 2008 przedmiotem spotkań Komisji Wspólnej były nie tylko sprawy wynikające z art. 4 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła, a więc związane z rozwojem stosunków między państwem i Kościołem oraz interpretacją tejże ustawy i jej wykonywaniem. Wiele miejsca poświęcono również sprawom bieżącym, jak np. powódź w roku 1997 czy też pielgrzymki papieskie. Można stwierdzić, że prawie zasadą było umieszczanie w programie każdego posiedzenia Komisji Wspólnej punktu obrad, który poświęcony był sprawom bieżącym. To wszystko świadczy o tym, jak szerokim spektrum spraw zajmowała się Komisja Wspólna.

Po roku 1989 można zauważyć widoczne ocieplenie stosunków państwo – Kościół, co znajdowało również swoje odzwierciedlenie na płaszczyźnie Komisji Wspólnej. Oczywiście zaznaczyć trzeba, że atmosfera panująca wewnątrz Komisji Wspólnej ulegała zmianom w związku ze zmianami na arenie politycznej. Niemniej jednak, dzięki ustawie o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w RP, Komisja Wspólna otrzymała ustawową legitymację swego istnienia

---

⁶⁰ DzU z 1996 r., nr 154, poz. 753.

⁶¹ Protokół z posiedzenia Komisji Wspólnej w dniu 19 czerwca 2001 r., s. 4-5.

i działania, a dzięki temu mogła być płaszczyzną dialogu między Rządem a Episkopatem, bez względu na to, kto sprawował w kraju władzę. Przyznać trzeba również, że zasadnicza wartość spotkań przedstawicieli Rządu i Episkopatu w ramach Komisji Wspólnej przejawiała się w tym, że choć na spotkaniach zazwyczaj nie dochodziło do podejmowania wiążących decyzji, to jednak powoływano dwustronne zespoły robocze zajmujące się przygotowaniem rozwiązań, które w swej finalnej wersji mogły odpowiadać oczekiwaniom układających się stron.

THE ACTIVITY OF THE JOINT COMMISSION FROM 1989 TO 2008 AS
A MANIFESTATION OF DIALOGUE BETWEEN CHURCH AND STATE
IN LIGHT OF SELECTED ISSUES

S u m m a r y

Poland, after the political transformation in 1989, saw the normalization of the relations with respect to individual churches and religious denominations. An indication of that state of affairs was the adoption of a clear legal basis for the Joint Commission of the representatives of the Government of the Republic of Poland and the Conference of the Polish Episcopate, in accordance with art. 4 of the act of 17 May, 1989, on the relationship between the State and the Catholic Church in the Republic of Poland. The main objective of the Joint Commission is to examine the problems related both to the development of Church-State relations and to the interpretation and execution of the aforementioned act.

From 1989 to 2008 the Joint Commission gathered 32 times, and among the most frequently discussed issues one can enumerate those concerning Church estates and religious education at school. Also some current matters typically appeared on the agenda.

One ought to emphasize that despite the new reality after 1989, the atmosphere within the Joint Commission differed depending on the changes in the political arena. Nevertheless, owing to the above-mentioned act on the relationship between Church and State, the Joint Commission gained the statutory basis of its existence and activity, and constituted

---

a plane of dialogue between the Government and the Episcopate, irrespective of the ruling party.

The main value of the meetings of the representatives of the Government and the Episcopate lay in appointing bilateral teams who worked on preparing solutions which could finally prove acceptable to both negotiating parties.